

СЕКЦІЯ 3
ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ СУПРОВІД
ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ І ПЕДАГОГІКИ:
ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД
(2023–2025)

Реєстраційний номер: 0123U100476

Роки виконання: 2023–2025 рр.

Назва пріоритетного напрямку: Цифровізація освіти

Проблема дослідження: Теоретико-методологічне та науково-методичне забезпечення цифровізації освіти

Науковий керівник: М. Л. Ростока, кандидат педагогічних наук, старший дослідник, завідувач відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ СУПРОВІД ЦИФРОВОЇ
ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ І ПЕДАГОГІКИ: ВІТЧИЗНЯНИЙ І
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД: НАЙІСТОТНІШІ РЕЗУЛЬТАТИ
ПЕРШОГО ЕТАПУ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

М. Л. Ростока, кандидат педагогічних наук, старший дослідник, завідувач відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти

Найістотніші наукові результати, досягнуті в процесі дослідження: уперше розроблено Програму комплексного трансдисциплінарного наукового дослідження «Інформаційно-аналітичний супровід цифрової трансформації освіти і педагогіки: вітчизняний і зарубіжний досвід», яке спрямовано на об'єктивізацію процесу цифрової трансформації освіти і педагогіки в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду, а також уточнення змісту інформаційно-аналітичного забезпечення освітньої сфери з означених питань, розроблення теоретичних і методичних засад інформаційно-аналітичного супроводу цифрової трансформації сфери освіти і педагогіки в умовах воєнного стану та відновлення України після російської агресії. Задля актуалізації наукового потенціалу досліджень з цифровізації освіти, педагогіки і психології та виокремлення актуальних дослідницьких кластерів розбудови трансдисциплінарної парадигми цифрового освітнього простору за програмою дослідження визначено пріоритетні підтеми:

Підтема 1. Теоретико-методологічні засади інформаційно-аналітичного супроводу цифрової трансформації підготовки наукових і педагогічних кадрів (Ростока М. Л.). Підтема 2. Теоретико-методологічні засади інформаційно-аналітичного супроводу цифрової трансформації психологічної науки і освіти (Мерзлякова О. Л.). Підтема 3. Теоретико-методологічні засади інформаційно-аналітичного супроводу цифрової трансформації системи освіти дорослих (Коваленко І. Е.). Підтема 4. Інформаційно-аналітичний супровід цифрової трансформації вищої освіти (Гуралюк А. Г.). Підтема 5. Особливості цифрової трансформації бібліотечної освіти (Пономаренко Л. О.). Підтема 6. Реалії

цифрової трансформації професійної освіти і педагогіки (Львіна Т. В.). Підтема 7. Основні аспекти моніторингу наукової діяльності вченого в умовах цифровізації дослідницького простору (Симоненко Т. В.). Підтема 8. Актуальні аспекти цифрової трансформації освіти (Годецька Т. І.).

Досліджено можливості оцінювання ефективності та орієнтири розвитку української науки й освіти під впливом цифрової трансформації та відповідно *сформовано* (виокремлено, впорядковано) і *схарактеризовано* історіографічну й джерельну базу дослідження.

Уточнено ключові поняття наукового дослідження, зокрема «цифровізація», «цифрова трансформація», «цифрові технології», «цифрові компетентності», «трансформація у сфері освіти і науки», а також встановлено змістове наповнення поняття «цифрова трансформація освіти і педагогіки». Зазначено, що цифрова трансформація у сфері освіти і науки ініціює подальший розвиток науково-педагогічних підходів до докорінної зміни системи освіти (<https://lib.iitta.gov.ua/734664/>).

Констатовано й обґрунтовано, що нині набуває активної розбудови постмодерний науково-освітній простір, про що свідчать чіткі ознаки періоду постмодерну – глобалізація, цифрова трансформація, людиноцентризм, мережецентризм, розвиток воєнних технологій як у науці, так і в освітній галузі, що підтверджується раціональним застосуванням зазначених методологій. *Актуалізовано* потребу для української науки, освіти, педагогіки і психології у розробленні трансдисциплінарних стратегій і проведенні відповідних наукових досліджень із зазначених проблем. *Визначено критерії упорядкування* аналітичної інформації з цифрової трансформації освіти (елементарний, локальний, глобальний) та виокремлено основні кластери інформаційно-аналітичного супроводу освіти, педагогіки і психології (<https://lib.iitta.gov.ua/735907/>), що потребують реалізації адаптивних сьогодні методологій (підходи – трансдисциплінарний, синергетичний, компаративістичний, адаптивний, ризомний, онтологічний та інші, відкрита освіта й наука, дистант-діагностика).

Визначено й обґрунтовано теоретико-методологічні засади цифрової трансформації освіти дорослих, на основі яких можна стверджувати, що освіта дорослих є сьогодні досить актуальною сферою наукових досліджень, має різноплановий характер і охоплює кілька напрямів, зокрема: напрям цифрової трансформації освіти дорослих; порівняльна педагогіка у сфері освіти дорослих; різні аспекти функціонування університетів третього віку; підготовка андрагогів. Наголошено на тому, що аналітичну діяльність у цьому руслі не можна вважати завершеною через глобальні процеси, пов'язані зі старінням населення світу й зростанням потреби в інформатизації освіти дорослих, тому вона матиме певне продовження, а актуалізація наукових досліджень університетів третього віку є потребою і необхідністю. *Визначено* науково-методичні засади інформаційно-аналітичного супроводу цифрової трансформації освіти і педагогіки, які полягають у забезпеченні моніторингу ситуації щодо цифрової трансформації освіти і педагогіки; експертно-аналітичному супроводі цифрової трансформації освіти і педагогіки; збиранні та первинному опрацюванні інформації щодо цифрової

трансформації освіти і педагогіки; використанні системи автоматизованої підтримки аналітичних досліджень спеціальних інформаційно-програмних засобів. Завданням освіти дорослих в умовах цифрової трансформації є спрямування освіти на розвиток у дорослих людей адаптивності до інформаційного суспільства через формування в них інформаційної компетентності. Акцентовано, що мета освіти дорослих полягає у формуванні у дорослих людей інформаційної компетентності як сукупності набутих компетенцій, необхідних для адаптації та ефективного їх функціонування в цифровому суспільстві (<https://lib.iitta.gov.ua/736044/>).

Актуалізовано проблему інформаційно-аналітичного супроводу створення комплексної національної системи розвитку цифрової грамотності із об'єднанням зусиль академічної та неформальної освіти на засадах державно-приватного партнерства шляхом розроблення профільними міністерствами переліку цифрових навичок і компетенцій для цільових аудиторій окремих галузей; створення якісного навчального контенту; гармонізації нормативної бази з європейськими та світовими науковими ініціативами, забезпечення технічних умов для використання цифрових технологій в освітньому процесі (<https://lib.iitta.gov.ua/735980/>). Доведено, що проблематика цифрової педагогіки є актуальною та зазначено, що в цьому векторі хоча й ведуться певні ґрунтовні розвідки, проте ще не зовсім структурованим і критеріально визначеним за певними науково обґрунтованими ознаками є цифровий джерельний контент. Встановлено, що це слугує цифровим орієнтиром задля розвитку дослідницьких розвідок багатьох науковців і освітян проблеми цифрової педагогіки (<https://lib.iitta.gov.ua/736356/>).

Висвітлено основні тенденції швидкісного переходу до цифровізації освіти, впровадження сучасних інформаційних технологій, що були предметом вивчення українських дослідників. Увагу *сфокусовано* на концептуальних і методологічних підходах, які використовують дослідники у вивченні цифрової трансформації. Звернуто увагу на виклики в освітній галузі, що постали унаслідок введення в Україні воєнного стану. *Розглянуто* дослідження масових відкритих онлайн-курсів, інформаційної системи управління «електронний університет». Проаналізовано концепції неформальної та дуальної освіти, SMART-університету, стратегії освітньої траєкторії вчителя, а також можливості та обмеження нового інструменту – штучного інтелекту. З'ясовано, що в полі уваги дослідників вивчення конкретних кейсів, що сприяє розробленню та реалізації проєктів з розв'язання тієї чи іншої проблеми, а в нинішніх умовах війни уможлиблює розширення прикладних досліджень, тестування та реалізації їх для вдосконалення якісних освітніх послуг і впровадження дієвих управлінських рішень на державному рівні (<https://lib.iitta.gov.ua/736356/>).

Виокремлено основні вектори світової та української наукової думки щодо цифрової трансформації професійної освіти і педагогічної науки, а також досліджено нормативно-правові документи, наукові напрацювання українських і зарубіжних учених для визначення реалій та особливостей цифрової трансформації професійної освіти і педагогіки. *Констатовано*, що в суспільстві сформувався попит для всебічного розроблення, дискутування, напрацювання інтегрованих підходів або навпаки для диференціації окремих векторів цієї теми із залученням науковців, практиків від освіти та стейкхолдерів; існуючі різноманітні підходи

свідчать про великий потенціал порушеної проблематики та потребують систематизації акумульованих у цій галузі наукових знань (<https://lib.iitta.gov.ua/736359/>).

Наголошено на важливості психологічного супроводу освіти й науки в умовах цифровізації суспільства, *систематизовано* джерельний масив задля інформаційно-аналітичного супроводу психологічної науки з визначення концептів резильєнсу та окреслено перспективи подальшого дослідження психологічного супроводу стійкості українців. *З'ясовано*, що потребує переосмислення або більшої уваги та в перспективі набувають особливого значення психологічні чинники індивідуальної й колективної стійкості освітян і науковців в умовах воєнної агресії; *прогнозовано* створення програм з розвитку резильєнтності освітян та їх пілотне впровадження. *Зосереджено* увагу на важливості активізації інформаційно-аналітичних досліджень психологічної науки і практики в розглянутому ключі та спрямуванні подальших зусиль українських учених на пошук і застосування впливових методів допомоги особистості (<https://lib.iitta.gov.ua/736360/>).

Розроблено проєкт концепції рубрики «Бібліотечна освіта» Віртуального читального залу освітянина Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського з подальшою перспективою створення зазначеного ресурсу засобами й техніко-технологічної його підтримки і функціонування.

Набули подальшого розвитку: теоретико-методологічні підходи інформаційно-аналітичного супроводу освіти, педагогіки і психології у контексті цифрової трансформації суспільств за результатами вивчення вітчизняного і зарубіжного досвіду науки і практики.

Підготовлено, оприлюднено, апробовано і впроваджено поточні й проміжні результати наукового дослідження, систематизовано й узагальнено на основі констатувальних вимірів інформаційні масиви (представлено авторську концепцію, методологію і структурно-логічну побудову аналітичних і реферативних оглядів). Це відображено у плановій довідковій продукції: довідковий бюлетень «Аналітичний вісник у сфері освіти й науки» (вип. 17, 18), який є складником системи інформаційно-аналітичного забезпечення освіти, педагогіки, психології, що здійснюється ДНІБ України ім. В. О. Сухомлинського. Зміст рубрик «Наука і освіта: цифрові тренди», «Педагогіка: цифрові орієнтири», «Психологія цифрового простору: реалії воєнного періоду» сприяє оперативному отриманню користувачами логічно структурованої наукової інформації з проблематики актуальних для сьогодення наукових досліджень у форматі аналітичних і реферативних оглядів. Уперше до змісту довідкового бюлетеня введено матеріали на виконання Рекомендацій слухань Комітету Верховної ради України з питань освіти, науки та інновацій на тему «Відновлення освіти на деокупованих територіях» (25 травня 2023 р.) (наказ НАПН України від 06.07.2023 р. № 30-од), у якому *розглянуто* зарубіжний досвід відновлення, реформування та розвитку освіти на територіях, що опинилися в зоні воєнних конфліктів і зазнали значних освітніх втрат; *структуровано* за певними критеріями аналітичні результати, кожен з яких розкриває один із векторів відновлення зруйнованого освітнього простору.

Запропоновано новий концептуальний підхід до побудови аналітичних і реферативних оглядів за апробованою методологією кластеризації інформаційно-

аналітичного супроводу, яка забезпечує підвищення ефективності структурно-логічного подання аналітичної інформації. Розроблено проект концепції з методології побудови довідкового бюлетеня «Аналітичний вісник у сфері освіти і науки». Було зазначено, що концепцію, методологію і моделювання конструктивів аналітичної інформації удосконалено, розвинуто і побудовано з врахуванням науково-практичних підходів О. М. Яценко (Яценко О. М. «Укладання облікових документів: практичний посібник. 2011 НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. Київ : Нілан-ЛТД, 2011. 84 с. : табл. (На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек ; вип. 7).

Здійснено контент-аналіз зарубіжних джерел щодо відновлення освіти на постконфліктних територіях з урахуванням глобальної цифрової трансформації суспільств та оприлюднено шляхом формування відповідного аналітичного огляду. Висвітлено актуальні контекстуальні, концептуальні, методологічні та інструментальні аспекти, які відображено в працях українських і зарубіжних дослідників, що заслуговують на увагу в контексті відновлення української освіти на постконфліктних територіях. *Підсумовано*, що авторами досліджень актуалізовано базові підходи до відновлення освіти в контексті повоєнного відновлення, зокрема ефективного управління та абсорбції міжнародної допомоги, а також приділено увагу проблематиці миротворчої освіти та відбудови миру на рівні суспільних відносин. *Акцентовано*, що в умовах продовження війни важливим стає розроблення методологічних і концептуальних засад інформаційно-аналітичного забезпечення процесів відновлення освіти та поширення такого типу «знання», яке б виступило критичною інвестицією у майбутній мир і розвиток (<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737306>).

Забезпечено якісний і кількісний аудит рубрик і продовжено поповнення Віртуального читального залу освітянина (<http://surl.li/giqol>) з використанням вебтехнологій, який покликаний забезпечити для користувачів зручний віддалений доступ до електронних інформаційних ресурсів науково-освітнього характеру: повнотекстових, реферативних, бібліографічних і фактографічних баз даних, вебресурсів (сайтів, порталів) педагогічного й психологічного спрямування, законодавчих освітянських документів, цифрових освітніх ресурсів, зокрема таких, як електронні підручники, посібники, лабораторії тощо; функціонує спеціалізований редактор контенту. Продовжено онлайн-проект «Освіта і наука в умовах війни» у середовищі Віртуального читального залу освітянина ДНПБ України, матеріали якого мають попит у користувачів, у тому числі й через мережу Facebook (https://dnpb.gov.ua/my/new_arrivals.pdf), та які розміщено у ЕБ НАПН України.

Продовжено роботу в онлайн-проекті з підготовки щоквартального інформаторію «Педагогічна наука: бібліометричний аудит» (чотири кварталних випуски за 2023 рік). На прикладі 10-річного функціонування інформаційно-аналітичної системи «Бібліометрика української науки» *розглянуто* вплив якості й змісту метаданих на достовірність бібліометричного аналізу. *Підтверджено* ефективність використання синергетичного підходу для можливостей отримання цілісної картини стану академічного середовища за безпосередньої участі вченого як ключового суб'єкта наукових комунікацій. *Продовжено* роботу щодо

моніторингу стану українського педагогічного середовища на основі бібліометричних профілів вчених, створених ними в світових наукометричних системах. *Підтверджено* актуальність дослідження, що обумовлена необхідністю формування цілісного уявлення про педагогічну сферу держави, отримання консолідованих бібліометричних даних для експертного оцінювання педагогічної науки та визначення напрямів її розвитку. За результатами проведеної роботи підготовлено чотири кварталних аналітичних матеріали «Педагогічна наука України: бібліометричний аудит».

За результатами 2023 року *опубліковано 96 наукових праць* (електронні ресурси – **22**; збірники матеріалів наукових заходів – **3**; бібліографічний показник – **1**; довідники – **2**; статті – **24** (у тому числі: **4** – у зарубіжних виданнях, з них **3** індексуються в міжнародній наукометричній базі даних Scopus і WoS; **1** – в зарубіжному науковому виданні, що індексується в іншій міжнародній наукометричній базі; **12** – у наукових фахових виданнях категорії «Б» (з них **1** – розділ у закордонній монографії), тези й матеріали конференцій – **42**); ЗМІ – **9**; *створено нові (18)* електронні ресурси Віртуального читального зала освітянина.

Упровадження проміжних результатів наукового дослідження здійснювалося під час виступів на понад **43 всеукраїнських і міжнародних науково-практичних заходах**: конференціях (16) з них *міжнародних* (9) і *всеукраїнських* (7), наукових семінарах (6), круглих столах (9); форумах (2); педагогічних читаннях (2) тощо, реалізації двох онлайн-проектів для наукових, науково-педагогічних, бібліотечних працівників, здобувачів освіти, зокрема «Педагогічна наука: бібліометричний аудит» (<http://surl.li/nfxwd>) та «Освіта і наука в умовах війни» (<http://surl.li/nfxwf>); відео-проекту на виконання співробітниками завдань щодо реалізації Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні «Безбар'єрний простір ВЧЗО: інформаційно-аналітична підтримка психічного здоров'я в умовах воєнних реалій»; за програмою XV Міжнародної виставки «Інноватика в сучасній освіті» організація і проведення науково-практичного коворкінгу «Актуальні кластери інформаційно-аналітичного супроводу цифрової трансформації освіти» (<https://www.youtube.com/watch?v=i3R2zpzTZdo>) і вебінару-практикуму «Виявлення стратегій резильєнтності освітян України в умовах війни та розвиток їхньої психічної стійкості» (<https://www.youtube.com/watch?v=Juwgyph34EI&t=111s>), поповнення профілю відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти в Google Scholar (h-індекс – 19) (<http://surl.li/nfxvj>); створення і розвиток функціоналу ідентифікатора ORCID ВНІАСО: <https://orcid.org/0009-0008-7742-7906> і Ютуб-каналу ВНІАСО (<http://surl.li/nfxwm>); презентація наукової діяльності у ЗМІ (8).

Отже, науково-прикладні результати, досягнуті в процесі виконання констатувального етапу прикладного наукового дослідження «Інформаційно-аналітичний супровід цифрової трансформації освіти і педагогіки: вітчизняний і зарубіжний досвід» (2023–2025 рр.; РК № 0123U100476; відділ наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти ДНІБ України ім. В. О. Сухомлинського), уможливають узагальнення першого етапу прикладного дослідження у пропедевтичному аспекті формування цілісного

знання щодо напрацювань українських і зарубіжних дослідників з питань цифрової трансформації освіти, педагогіки і психології.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУПРОВІД ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

А. Г. Гуралюк, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти

Сьогодні перед Україною постає безліч викликів, які необхідно подолати. Зокрема, потрібно створити умови для здобуття освіти в умовах війни та вимушеної міграції, досі наявного впливу корупції – з одного боку, та забезпечити євроінтеграційні процеси, врахувати тенденції глобалізації – з іншого. Усе це зумовлює гостру потребу пошуку нових підходів до розвитку освіти і науки, що мають відповідати на всі запити сучасності й майбутнього, задовольняти вимоги українців.

В. Биков, О. Спірін, О. Пінчук [2, с. 159] відзначають, що невідкладного вирішення потребують проблеми розвитку впровадження інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій у вітчизняній освіті, ключові з яких виокремлено в Національній доповіді «Про стан і перспективи розвитку освіти в Україні». Першою є проблема формування і широкого впровадження єдиного освітнього інформаційного простору України та забезпечення належного наукового супроводу цих процесів. Другою є проблема розгортання та удосконалення необхідних елементів інфраструктури регіональних інформаційних і телекомунікаційних мереж, взаємопов'язаних як між собою, так і з глобальною мережею Інтернет, що дозволить подолати «цифрову нерівність» у різних регіонах України, зокрема в сільській місцевості.

За браком місця зупинимось лише на особливостях цифрової трансформації освіти, викликаних російським вторгненням. По-перше, це масове введення дистанційного навчання, викликане безпековими потребами, анексією ворогом частини територій України та відповідною міграцією населення, знаходженням вчителів або в евакуації, або у лавах ЗСУ тощо. По-друге, це широкомасштабна антиукраїнська інформаційна експансія Росії. І якщо першу особливість висвітлено в дослідженнях низки науковців, то друга відійшла на вторинний план. Насправді, гаряча військова фаза, що розпочалася 24 лютого 2022 р. віроломним нападом путінських армій на Україну, жодним чином не скасувала війни на інформаційному фронті.

Найуразливішими для пропагандистського впливу є молоді люди з цілком несформованим світоглядом, відсутністю життєвого досвіду, поверховими знаннями, посиленою чутливістю, емпатією тощо. Необхідно пам'ятати, що ворожа агресія у кібернетичному просторі спрямована на певні групи населення, які можуть потрапити під вплив антиукраїнської пропаганди [1].

ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського робить свій внесок у інформаційну протидію агресору. Так, регулярно проводяться семінари та круглі столи, на яких розглядаються питання, пов'язані з інформаційною